

۱۹۳۶

ایکینچی جلد

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دارالفنون تورکیات استیقوسی طرفندہ نشر ایملیر

مدیر:

کومرسلی زاده محمد فؤاد

استانبول دارالفنون شده «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۳۸

« قیرغیز » کلمه سنک اشتقاقنه دالر

راغب خلوصی بک « قرغز = قیرغیز » کلمه سی حقنده ترجمه ایتدیکی مقالیه بی بکا او قودی .
 [تۆرکیات مجموعه سنک برنجی جلد نده منتشر] . بؤکله حقنده بنم ایدینه بیلدیکم نظریه بی داهه
 قوتلی بولدیغمدن شوزاده ایضاحنی فائده لی بولدم .
 بنجه « قیرغیز » کلمه سی « قیر » ایله « غوز » غیز « لاحقه سنندن مرکبدر . « قیر » بوندن مشتق
 اولان « قیراچ » کلمه لری معلوم زدر . بوندن مشتق اولان « قیراغو » که ، صوک بهارده قیره
 دوشن شبنم دیمکدر ، ایشته بونک صوکنده اولان « غو » نسبت ، میل و توجه افاده ایدن
 بر لاحقه در . کسکینلکی قیل قدر اولان ویا قیل تراش ایده بیلن اسلحه جارحه نک کسکین
 طرفه ده « قیراغو » دیرز که ، بوده اوقیلدن در . « اوقلاغو » ده بویله در .
 فعللرک صوکنه کلن مثلاً « عینه الحقایق » ده کی :

باشی باردی جیرینک سونکی بارغومی

مصراعنده « بارغو » نک « غو » سی ده بوقیلدن اولدینی کی ، شرق تورکجه لرنده مفعول
 الیه علامتی اولان « قا ، فا » لاحقه لری ده بوکا الحاق اولونه بیلیر . واقعا شو کتیردیکمز
 مثاللر « قیرغیز » کلمه سنک لاحقه سننده اولدینی کی بر (ز) ایله نهایتلنمیور . ایشته اونلره
 دائرده مولانا « جلال الدین رومی » نک تۆرک تاریخنده نشر ایتدیکم تورکجه شعرلری آراسنده :

بالغوز سینی سیورمین

مصرعنده کی «بالغوز»، «یالین - یال» کوکنه «غوز» علاوه سیله وجوده کتیر یلشدرکه بولکه حالا دیلزده «یالکز» شکنده یاشایوب دوریور. تنکیز، جنکیز (منکیز)، کنکیز (گه گیز) ده بویله جه تشکل ایتمشلدر.

بویله «قیرغیز» کله سی کی، هم بر اولوسه، هم ده بر حیوانه آد اولان بر کله مز واوردر؛ اوده «طونکوز»=تونغوز=دوموز=در. بو آدی، اولوسکمی حیواندن، حیوانکمی اولوسدن آلدیغی - شیمدیلک - کسیرمک ممکن دکادر. هرایکی تقدیردهده بوسورتله اسم تشکل ایتدیکنه پک کوزل بر دلیدر. «تونکغوز» کله سنک کوکی اولان «تونغ، تون، تونک» «صوغوق وانجماد» معناسنه اولدینی معلومدر. اوحالده «تونغوزلر» بو آدک ویریله سی بلکدهده عملکتلرینک شالده بولونوب صوغوق اولماسندن، ویاخود، دوموزک قیشین ینیلمه سی موافق اولاجقندن دولای دیه بر توجیه بولونه بیلیر.

«غوز» لاحقه سنک برده «غوش» شکله تصادف ایدیورزکه، بوده «قوغوش» کله سندهدر. «قوتادغوبیلک» ده کچن بولکینی، رادلو، کرچه چوق اویروب چویرمش، اما بر تورلو حقیقی معناسی بولامامش! کوزل بر تصادف بزه بولکله نك معناسی اوکره تدی: «شارح مشوی» دیه حقیقی بر شهرته مالک اولان «آقره لی اسماعیل حق» بولکله نك «آری» معناسنه کلدیکنی یازیورکه، دوغریلغنه شبهه یوقدر. احتمال بولکله بوندن ایکی عصر اول اول آقره ده یاشایورمش، بلکدهده بولکونده یاشایور. بز بونی شیمدی عسکرک باریندینی بویوک اودالره تخصیص ایتمش؛ قرق الی ییل اول استانبولده هریری بر محله اولان وکلا قوناقلرنده کی اوشاق اودالرینهده بو آد ویریلیر ایدی. بویله چوق کشیلرک باریندقلری بویوک اودالره بو آدک ویریله سی، شبهه سز، آری قوغانه بکزه دیله سننددر. ذاتاً «قوغا» کله سندهده قوغوشک کوکی بولونمدهدر.

شیمدی برده بویله «غوز» ایله بیتن «اوغوز» کله سنه باقم. بوراده کی کوك «اوق» در؛ «اوق، اوك» ایسه «یوجه، آتاو آنا» معنارینه کلیور؛ اوحالده عجباً «اوغوز آتا» دیه تجیل ایدیلن اوغوزک «اوغان» یعنی خالق اولماسی ممکن اولامازمی؟ ینه بوجنسدن، فقط ایکی معنایه بر کله مزداها واردرکه اوده «اوکوز» در: بونک بر معناسی، «دیوان لغات الترک» ده کوره «بویوک نهر» دیمکدر. بویله جه بویوک صولره بو آدک ویریله سی، یا، بویوک معناسنه اولان

« اوق » کوکندن آلمه‌سندن، و یا خود، تورک دیلنه کوره تورک‌لرک دین و حیات اجتماعیه‌لری. حقنده برتجربه اولمق اوزره ادبیات فاکولته‌سی مجموعه‌سندن نشر ایله دیکم بر مقاله ده سویله دیکم کبی، صوبی بر آنا و یا داها دوغریسی بر «Générateur» مکون» کبی ده تلقی ایتمه‌لرندن ایلری. کلیور، صیغیر معناسنه کلن اوکوز ایسه بو آدی بلکه داها ماندا حالنده صوده یوزرکن آلمش و یا سودی و قوتی ایله جمعیه ایتدیکی خده‌لرندن دولایی بابا و یا آنا دیه تلقی ایدیلشدر.

بشنجی عصر دن بری بعضاً عرب و چوققه ایران تاریخلر نده « قرغیز » رینه « خرسز »، خرخز، سوزینک قوللانیلمه‌سی آذری لهجه‌سندن (ق) (ک) (خ) یه تبدلندن ایلری. کلشدر. بدوی حیاته، یعنی عشرت صورتنده یاشایان انسان جماعتلر نده مال مشترک اولدیغندن اوراده سرقت اولاماز. مثلاً اوغوز بویلرینه ویریلن و آتلیک قاریشمه‌سینه مانع اولمق اوزره ایجابی روایت ایدیلن « تامغالر » لر، داوارک فرده دکل اجتماعی عشرته عائد اولدیغنی کوستریور. بناء علیه او حیاته شمدی زده « خرسز » کله سنک دلالت ایتدیکی سرقت امکان ولزوم یوقدر. حتی، آنقره لیلرک خیرسزویان کسیجی نصل اولدیغنی بوکون بیله بیلیمه دکلری معلومدر. « قیرغیزلق » هر نه صورتله اولورسه بر مغلوبیته دوچار اولار قیر یعنی استه‌په چیمق ایله اولور. ایشته بوسبیلهدر که بونلره برده « قایساق، قاجاق، قازاق » صفی ویریلر. بویله سورودن آیریلان خلق ایسه بویوک بر احتیاج ایچنده قاله جغندن، طبیعیه، محتاج اولدیغنی شیلری بر یولنی بولمق یعنی یا جبر ایله و سرقت صورتیه تدارک ایتمکله اولور که، ایشته بدایه « قیرغیز » لر یعنی قیره چیقانلره، قاقینلره خاص اولان بو علم، غریبه سیتلر ایدینه‌رک مدنیت قوران تورکلرجه فقط « خیرسز، خرخیز » شکلر نده سارقلره تخصیص ایدیلشدر. حالا هیمز، بالخاصه چوققلر مز، خیرسزی بر یابان آدمی، وحشی کبی تلقی ایلر. بوده قناعت می تأیید ایده‌جک بر حادثه در.

« قیرغیز » حقنده کی مطالعه می ییتیرد کدن صو کرا، یوقاریده بو کامثال اولار قید ایتدی کمز « بکیز، بکنز، منکیز » کله سنک زده دن کلدیکنه و بوندن چیقان برکله حقنده ده بولدیغنی. قید ایتیه یی فائده لی صانیورم: « بیکز » ک اصلی « بن، بک، بیک » در؛ حامل اولانلر ایچون، بر علامت می زده در. شو « بک، بیک » کوکندن « بکیز، بکیزه مک » توره مش. برده « بک » کله سی بکلری ده بر برینک عینی اولان کیمسه لر ده تطبیق ایدیلرک « سنک بیکک، اونک بیکی، بنم بیکم » یعنی مشابه و مماثل مقامنده قوللانیلشدر. ایشته عوام آراسنده

اصلی اونودیلان بولگه حالا شمال تورکجه سنده «ادات تشبیه» آدینی آلهرق قوللانقده در. یوبیک کله سی برده بزم «کورپی = کوپری؛ طور به = طور به» کی ترسنه دونه رک «کب» اولمشدر. «دیوان لغات الترک» ده کله نک بوشکلی «قلب» معناسنه اولارق قیدایدیلدیکی کی، حالا «نیکده» جوارنده ده بومعنا به اولارق قوللانیلور. ایشته غریبه ده برآراق «بیک» = بک «کب» شکلری دو قوزنجی عصره قدر برآراده، یان یانه یاشامشدر. «شیخی» نک دیواننده همان هرغزیده هرایکی شکله ده تصادف ایدیلر. ایشته بزم ادات تشبیه همز اولان «کبی» ده بو «کب» دن آلتشدر. شو حسابجه مثلاً «اونک بیکی» ایله «اونک کبی» بر ترکیب اضافی در؛ صرخیلر مزک آکلادینی کی برادات تشبیه دکدر. فقط «صرف ونحو» دیلرک ناسکی دورده کی حاللری تدقیق ایتدیکی جهته اوله برآد ویریله سنده ده برمحذور یوقدر.

حبیب عاصم